

Velika zgodovinska vizija

Kardelj je bil eden tistih redkih zgodovinskih osebnosti, ki je znal združevati ogromno teoretično izkustvo, ogromno teoretično

no znanje z živo vsakodnevno politično prakso. V zgodovini mednarodnega delavskega gibanja imamo mnogo teoretikov, ki pa so

ostali samo teoretiki in mnogo tudi politikov, ki so bili veliki politiki, vendar nikdar niso znali svojo politično akcijo dvigniti na raven teorije. Tovariš Kardelj je v izjemni meri znal združevati to oboje in v tem je morda ena največjih sodobnih zgodovinskih osebnosti mednarodnega delavskega gibanja.

Izhajajoč iz svojega velikega teoretičnega znanja, je Kardelj v svojih teoretičnih in političnih odločitvah vedno imel pred očmi zgodovinski interes delavskega razreda.

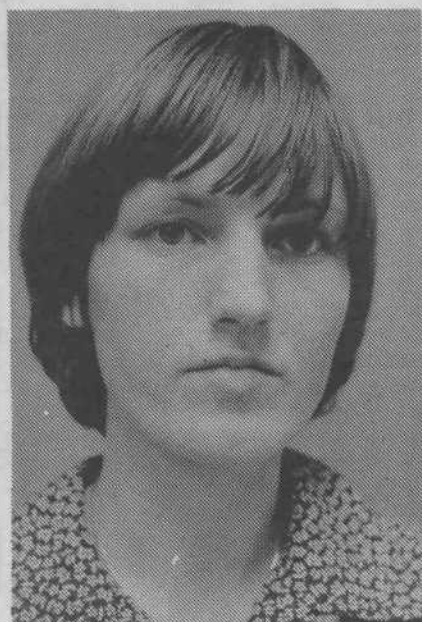
Nikdar ni izgubil izpred oči tisto veliko zgodovinsko vizijo, na drugi strani pa nikdar ni izgubil izpred oči politični realizem. V praksi je znal svoje zamisli vedno združiti z veliko mero političnega realizma in obratno.

Ker je razpolagal z ogromnim teoretičnim izkustvom, je lahko tudi vsakodnevno praktično politično življenje osvetljeval v luči dolgoročnega interesa delavskega razreda, v luči socialistične človeške humanistične vizije. Mislim, da je to ena najpomembnejših značilnosti njegovega dela. Kardelj je bil s svojimi analizami vedno navzoč v vseh velikih zgodovinskih odločitvah, v pripravljanju teh odločitev, naj si bo to za pripravo revolucije, oborožene vstaje v času NOB, v prvih letih po revoluciji, zlasti pa je velikanski, neprecenljiv njegov delež v zamišljanju socialističnega samoupravljanja in v razreševanju vseh tistih težkih in zapletenih protislovij, skozi katere gremo v uresničevanju te zamisli...

LEV KREFT, PREDSEDNIK
KONFERENCE ZSMJ

Spodbuda mlade generacije

Vest o smrti tovariša Edvarda Kardelja je boleče odjeknila med mlado generacijo, ki je v njegovi osebnosti vedno našla spodbudo in smerokaz v izgradnji socialističnih družbenih odnosov. Dosleden v praktičnem izvajanju stališč v življenju, za kar se je zavzemal tako kot revolucionar kot mislec, je tovariš Kardelj v svojem življenju najbolje pokazal, kako je mogoče s praktičnim delom in spoštovanjem jasne ideje postati resnični revolucionar.

Dragica Demšar, vzgojiteljica VVZ Poljane

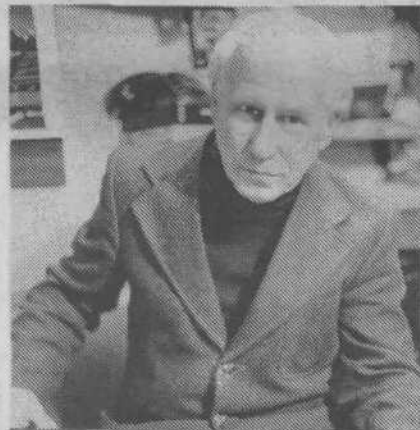
Otroke smo spraševali, če vedo, kdo je umrl. Vsi so vedeli. V matični ustanovi je predsednica sindikata spregovorila o njem nekaj besed, potem pa smo z minuto molka počastili njegov spomin. Tovarišice smo se udeležile mimohoda.

Gojil je ljubezen do fotografije

Marjan Pfeifer, fotograf, Ljubljana

Po osvoboditvi sem prišel z njim večkrat v stik, ker sem bil fotoreporter na uradu za informacije. Razgovori in sprejemi z njim so bili prisrčni. Bil je človek, vsakemu dostopen, prijazen, vsakemu se je znal približati. Ko so me poklicali, da bi ga portretiral me ni bilo nikoli strah in nikoli nisem bil nervozen. Ni se obnašal kot kakšen visok državnik, pač pa kot popolnoma preprost človek do preprostega človeka.

Fotoreportažo sem kasneje opustil, šel sem k filmu in nisem bil več v stiku z njim. Kadar pa sva se kje srečala me je vedno nekako spoznal in me spraševal, kako mi

Gledano skozi to prizmo ni gibanje nevrščnosti samo oblika mednarodne politike in akcije, temveč tudi oblika družbenega, razrednega, ekonomskega, političnega in kulturnega preurejanja sodobnega sveta. Zato se to gibanje ne more zreducirati na nekakšno politično rezervno socializma ali mednarodnega delavskega gibanja, temveč je ena bistvenih sestavin družbene preobrazbe človeštva naše epohe, s tem pa tudi nadaljnega razvoja socializma.

»Zgodovinske korenine nevrščnosti«

Ne tako redko je slišati mišljenje, da gibanje nevrščnosti postaja s svojo platformo ekonomske in politične akcije in svojim združevanjem v tej akciji svojevrsten »blok« v sodobnem svetu. Toda to ni, niti ne more biti iz več razlogov. Gibanje nevrščnosti ne razpolaga niti s politično še manj pa z vojaško močjo, s katero bi lahko vsililo svoje interese drugim. Mednarodni ekonomski in politični položaj in konkretni interesi posameznih nevrščenskih dežel so različni, različni so njihovi medsebojni odnosi ter notranji družbeni in politični sistemi, odnosi in problemi. In kar je najpomembnejše, gibanje nevrščenskih dežel, kot oblika neblokovega združevanja akcije, s svojimi težnjami in delovanjem izraža prav vse tiste najpomembnejše potrebe in probleme sodobnega človeštva in njihovega družbenega progressa, ki se ne morejo uresničevati in reševati niti znotraj posamezne nevrščene ali druge dežele niti v okviru gibanja nevrščenskih dežel kot nekakšne zaprte formacije, temveč samo v okviru svetovnega sistema aktivnega sodelovanja in vzajemne odgovornosti narodov na temelju miroljubne koeksistence.

»Zgodovinske korenine nevrščnosti«

Prioritetne smeri delovanja gibanja nevrščnosti – skupaj z vsemi miroljubnimi, svobodoljubnimi in progresivnimi silami – ki so osnova strategije gibanja nevrščnosti, dogovorjene na zadnjih konferencah nevrščenskih dežel so: krepitev koordinacije in skupne akcije nevrščenskih dežel za zagotovitev mednarodnega miru in varnosti, za odpravljanje vzrokov mednarodne napetosti, za likvidiranje vojaških baz, za ustvarjanje območij miru, za spodbujanje splošne in popolne razorožitve in krepitev funkcionalne vloge ZN, za koordiniranje kolektivne akcije in zoperstavljanje grožnji s silo, intervenciji, agresiji, tuji okupaciji, kot tudi ukrepom političnega in ekonomskega pritiska, s katerimi poskušajo ogroziti suverenost, teritorialno integriteto in varnost nevrščenskih dežel; za intenzivno razvijanje ekonomske, finančne, znanstvene, tehnološke in kulturne kooperacije med nevrščenski deželami in deželami v razvoju sploh, s pomočjo specifičnih mehanizmov, posebno pri vprašanih surovin, prehrane, transnacionalnih, investiranja tujega kapitala itd; da bi s tem nastajali temelji za takšne odnose tudi z drugimi deželami.

»Zgodovinske korenine nevrščnosti«

Vojna socialističnih dežel, katere namen bi bil vsiliti socializem drugim z nasiljem, bi nedvomno za določen čas vzpostavila določeno politično hegemonijo in ideološki monopol prav nad socialističnimi deželami in razvojem svetovnega socializma. Zato je jasno, da bi bila taka vojna ravno s stališča socialističnega razvoja reakcionaren faktor.

»Socializem in vojna«

Pot zblíževanja in spajanja narodov potemtakem ne vodi preko asimilacije ali celo spajanja jezikov. Nasilna sredstva, ki naj bi delovala v tej smeri, ne morejo biti nič drugega kakor izraz kapitalističnega imperializma ali birokratsko despotičnega hegemonizma. Take tendence bodo vedno naletele na odpor narodov, na okrepljena čustva nacionalizma in zapiranja vase.

S tem nočem trditi, da v določenih pogojih ne bo tudi naravne kulturne asimilacije, za kakršno daje zgodovina v vseh epohah dovolj primerov. Toda s samim procesom spajanja narodov in nastajanjem internacionalistične, občečloveške zavesti ta naravni pojav nima nobene direktne zveze.

Še več, problemi o nasprotjih med svetom socializma in svetom kapitalizma bodo postopoma dobivali sekundaren pomen, problemi nadaljnega razvoja socialističnih družbenih odnosov pa bodo čedalje bolj postajali prava zgodovina današnjega časa. Resda bi bilo napačno podcenjevati pomen omenjenih nasprotij, kjer so sile kapitalizma relativno še zmeraj močne, če se reče, da je neka dežela socialistična. Tudi na področju socializma se bide bitka, dasi v drugih oblikah, in se prepleta hkrati z notranjimi protislovji samega socialističnega razvoja, kar ravno ustvarja v predhodni dobi možnosti za pojave hegemonizma, nacionalnega egoizma, birokratskega monopola itd.

»Socializem in vojna«

spet kooptirali, in sicer v pokrajinski komite, potem v začetku leta 1930 pa so me imenovali za sekretarja pokrajinskega komiteja Skoja za Slovenijo.

Zatem je Edvard Kardelj spregovoril o sodelovanju z Borisom Kidričem:

»S Kidričem sva se osebno poznala že prej, seznanila sva se nekako leta 1927 ali 1928, v skojevski organizaciji pa nisva delala skupaj. Pravzaprav sva se v samem ilegalnem delu srečala šele leta 1932. Vedel pa sem, da je bil že leta 1928 organiziran skojevce, ko sva skupaj delala v marksističnih krožkih in raznih legalnih oblikah akcije. Leta 1929 je policija Kidriča izsledila in aretirala skupaj z več tovariši iz SKOJ. Pri tem je pokrajinski komite izgubil mnogo ljudi in bil je malone razbit. Tedaj so me kooptirali v pokrajinski komite. Kmalu pa so aretirali tudi mene, čeprav me nihče iz te skupine ni izdal. Policija je spremljala naše gibanje in bržčas že prej izvahala nekatere moje osebne zveze z aretiranci in zato so aretirali še mene. Skušali so dokazati, da imam zveze z izdanimi tovariši. Ker tega nisem mogel, so me kmalu izpustili. Ko sem decembra prišel iz zapora, sem se takoj vključil v delo na novo ustanovljenega PK SKOJ, potlej pa sem po sklopu CK KPJ, ki se je takrat mudil v Ljubljani, postal sekretar pokrajinskega komiteja. Že 17. febr. 1930, pa so me znova aretirali.«

O tej aretaciji je Edvard Kardelj pripovedoval takole:

»V Beograd je prispel neki instruktor CK KPJ, ki se je dolgo mudil v Moskvi. To je bil tovariš, s katerim sva delala skupaj že od mladih nog v društvu »Svoboda«. V Moskvo je odšel leta 1924 ali 1925, vrnil pa se je ob koncu leta 1929 ali v začetku 1930. Brž ko je prispel v Beograd, ga je policija izsledila. Na

policiji je izdal več stvari, med drugim tudi naslov, na katerega so prihajala ilegalna, s kemijskim črnilom pisana pisma iz Beograda za CK KPJ, ki se je, kakor sem rekel, mudil v Ljubljani. Ta pisma sem prevzemal jaz in jih izročal svoji zvezi s CK KPJ. Takoj po omenjeni raciji sta znana policijska agenta Vujković in Kosmajac prišla v Ljubljano. Vujković se je javil na naslov s pismom, ki ga je bilo treba baje nujno osebno izročiti naprej. Naslov ga je napolnil name, misleč, da to drži. Seznanila sva se na ulici. Vujković se mi je predstavil kot predstavnik beograjske partijske organizacije, ki išče nujno zvezo s Centralnim komitejem. Nisem neposredno sumil, nasprotno, verjel sem, da je to res. Ne vem pa, kaj me je napolnilo, da sem bil previden in da sem mu napovedal sestanek šele za naslednji dan. Prej sem hotel dobiti zvezo s Centralnim komitejem in njegovo obvestiti šele potem, tako da mu nisem hotel takoj omogočiti stika, čeprav sem se skoraj vsak dan sestajal s predstavnikom CK. Vujković pa ni bil zadovoljen in tako je vztrajal, da je nujno, in sem mu nazadnje rekel, da imam ob osemih sestankih s predstavnikom Centralnega komiteja, kar je bilo pravzaprav res. Toda takrat mi tega ni verjel. Menda zato ne, ker sem prej stvar odlašal in zavlačeval. Aretiral me je kar na mestu. Odgnali so me na stopnišče neke hiše v isti ulici, kjer so me nekaj časa pretepali, da bi me zastrašili in v naglici prisilili, da bi jim izdal ime in stanovanje nekaterih članov CK. Potlej so me odpeljali na policijo, kjer se je pretepanje nadaljevalo. Vujković se je zelo zanimal za moj sestanek ob osemih s predstavnikom Centralnega komiteja. Odgovoril sem mu, da to ne drži, da je bilo to samo geslo, na katero bi bil moral odgovoriti »zebe me«, s čimer bi potrdil, da je res tisti,

ki ima zvezo z naslovom. To geslo sem si v naglici izmislil, da bi lahko naknadno zanimal, da imam ob osemih sestankih, o katerem sem govoril Vujkoviću, dokler sem ga imel za predstavnika beograjske partijske organizacije. Potlej so me precej dolgo pretepali. Ves čas sem se bal, da ne bi našli tistega tovariša, s katerim sem imel sestanek ob osemih in zato sem pozneje, navidezno pod udarci »priznal«, da imam res sestanek, vendar ne tam, kakor sem rekel, marveč pol ure pozneje ali prej – zdaj se tega natanko ne spominjam – in na drugem kraju. Ker sem videl, da me v kratkem časovnem presledku ne morejo odpeljati na dva kraja, sem navedel povsem drugi del Ljubljane. To je bila primitivna taktika, toda Vujković je nasedel.

Odpeljali so me tja, kakor sem rekel, me postavili na določeno mesto, blokiralili ulice in čakali. Ure so minevale, odbila je že enajsta. Vujkoviću se je naposled posvetilo, da ne bo iz vsega nič. Vrnili smo se na policijo, kjer so me ponovno zasliševali in pretepali malone vso noč. Bil sem srečen, da se mi je zvižaja posrečila. Nič jim nisem priznal. Zasliševali in pretepali so me tudi naslednji dan v Ljubljani. Potlej pa so me odpeljali v Zagreb skupaj s Keršovanijem in s še dvema tovarišema, ki so ju takrat aretirali v Ljubljani, prav tako v zvezi z izdajstvom v Beogradu. Izdana sta bila neodvisno od mene in aretirana v hotelu. V Zagrebu so nas najprej odgnali k Bedekoviću, ki nas je kratko zaslišal, in nas spet pretepali, potlej pa so nas zaprli vsakega v drugo sobo. Bil sem ves pretepen. Naposled so nas z vlakom odpeljali v Beograd na Obiličev venec v specialno upravo.

Sedem mesecev je bil Edvard Kardelj v policijski preiskavi. O pretepanju in muče-

nju, ki ga je doživel, je povedal:

»Med drugim so me mučili tudi tako, da so me obesili za noge. Spodaj dvorišče, ti pa visiš na primer v sedmem nadstropju. Grozilo so mi, da me bodo spustili na dvorišče, če ne bom priznal. Prinesli so celo vrečo in mi rekli: »Zdaj boš priznal ali pa te vržemo v Donavo.« Odgovoril sem, da nimam kaj priznati.

Zapor in udarci me niso prestrašili. Že od prvega dne, ko sem se odločil za revolucionarno delo, sem bil pripravljen na eno in drugo. Mi, najmlajši, smo bili celo nekoliko revolucionarno romantični. Ko so me prvič zaprli, sem bil strašno ponosen. Drugič sem že resneje vzel vso stvar. Udarcev in mučenja ni bilo lahko prenašati in vendar mi niti za trenutek ni odpovedala volja, da je treba vzdržati, da je bolje vse pretrpeti kakor živeti v zavesti, da si izdal tovariše. Povedal jim nisem nič, niti najmanjše podrobnosti. Skušal pa sem privleči na dan skonstruirano geslo »zebe me«, ki sem si ga bil izmislil, da bi rešil tovariša, ki me je čakal na ulici, toda ne policija in ne sodišče mi seveda nista nasedla. In tako so me formalno obsodili na dve leti zapora za nekaj, česar v resnici ni bilo. Drugače je bilo samo »sojenje« tipična šestojanuarska burka. Obsojeni smo bili pravzaprav že prej, še preden smo prišli v sodno dvorano.

Formalno bi moral biti zapor za mladoletnike milejši, toda v praksi ni bilo tako. Pravzaprav je šlo za to, da mladoletnika niso mogli obsoditi na težko ječo, marveč »samo« na strogi zapor. Razlika med težko ječo in zaporom je bila malenkostna: zapor je dovoljeval več sestankov z družino, pogostnejšo izmenjavo pisem itd. Ker pa je veljal za nas, politične obsojence, poseben režim, so nam omejili tudi sestanke in pisma, tako da med